

Votaziun chantunala dal pievel dals 26 da november 2006

Explicaziuns dal cussegl grond

Revisiun parziala da la constituiun chantunala

Cur che la nova constituiun chantunala, ch'è entrada en vigur il 1. da schaner 2004, è vegnida relaschada, ha il cussegl grond desistì sapientivamain d'adattar il cuntegn da las disposiziuns davart la dretgira chantunala e davart la dretgira administrativa. Pertge che suenter che las votantas grischunas e ch'ils votants grischuns avevan acceptà cleramain la refurma da las dretgiras d'emprima istanza (districts e circuls) il mars 2000, ha il cussegl grond incumbensà la regenza da suttametter las duas dretgiras dal chantun ad in'examinaziun complessiva e da preschentar meglieraziuns pussaivlas. Cun las lavurs correspudentas han ins pudì cumenzar pir suenter la revisiun totala da la constituiun chantunala.

L'examinaziun da la dretgira chantunala e da la dretgira administrativa ha mussà che las duas dretgiras dal chantun lavuran bain, che las structures pon dentant vegnir meglieradas en differents puncts. Cun la refurma da la justia – che consista principalmain d'ina revisiun parziala da la constituiun chantunala, da la lescha davart l'organisaziun giudiziala e da la lescha davart la giurisdicziun administrativa – duain vegnir fatgas las adattaziuns necessarias. Ils relaschs collian quai ch'è sa cumprovà cun refurmas necessarias e tegnan quint da las cundiziuns en il chantun Grischun. Cuntrarì a la midada da la constituiun chantunala èn las duas leschas suttamessas al referendum facultativ.

La revisiun parziala da la constituiun chantunala regla cunzunt la relaziun da las duas dretgiras dal chantun cun la regenza e cun il parlament e rinforza en quest connex l'indipendenza da la justia. A medem temp vegn precisada la surveglianza suprema dal parlament sur da las dretgiras. Quella vegn cumplettada cun la pussaivladad d'ina destituziun da l'uffizi en cas excepziunals. La revisiun da la constituiun metta il fundament per la lescha davart l'organisaziun giudiziala.

Explicaziuns a partir da p. 3

Project da votaziun p. 6

Stimadas conburgaisas e stimads conburgais

Nus As suttamettain il suandant project per la votaziun:

Revisiun parziala da l'artitgel 21 alinea 1 e 3, da l'artitgel 51a sco er da l'artitgel 55 alinea 2 da la constituziun chantunala (refurma da la justia)

1. Pertge ina refurma da la justia?

Svilups socials, politics e giuridics chaschunan novas sfidas per la justia. L'examinaziun da la dretgira chantunala e da la dretgira administrativa ha mussà che las duas dretgiras dal chantun lavuran bain, che las structures pon dentant vegnir meglieradas en differents puncts. La scienza e la tecnica, ma er andaments economic e process da la vita pretendan oz dapli er da las derschadras e dals derschaders. Da questa nova situaziun da partenza duai vegnir tegnì quint cun la refurma qua avant maun. La necessitad da refurmar la justia è incontestada. La refurma da la justia è alura er vegnida approvada unanimamain dal cussegl grond.

Per garantir la vita sociala cuminaivla èsi fitg impurtant che las dretgiras applitgeschian il dretg uschè bain sco pussaivel. Per las personas che tschertgan dretg èsi plinavant impurtant che la dispita na vegnia betg mo decidida bain, mabain er svelta. La refurma da la justia che vegn proponida ha perquai la finamira da garantir – e da megliar en tscherts puncts – ina justia effizienta sin plaun chantunal a favur da las burgaisas e dals burgais.

Puncts impurtants èn la garanzia da la qualitad professiunala sco er in'organisaziun efficazia ed economica. Igl è en l'interess da tut las burgaisas e da tut ils burgais che dispitas giuridicas pon vegnir liquidadas cun impunder raschunai-vlamain il temp e las finanzas.

Questas novaziuns organisatoricas – e cunzunt ch'i vegn midà a derschadras ed a derschaders en uffizi cumplain a las duas dretgiras dal chantun – èn ina part da la lescha davart l'organisaziun giudiziala. Questa lescha vegn suttamessa al referendum facultativ suenter la votaziun davart questa revisiun parziala da la constituziun chantunala.

2. Cooperaziun directa da la justia tar il preventiv, tar il quint dal chantun e tar il rapport annual

La justia tutga tar las incumbensas centralas d'in stadi e vegn designada sco terza pussanza sper il parlament e sper la regenza. Correspondentamain duain la dretgira chantunala e la dretgira administrativa sco dretgiras supremas en il chantun survegnir in dretg da cundecisiun direct (ma limità) envers il cussegl

grond. Questa novaziun rinforza l'autonomia da la giustia ed è sa cumprovada tar la confederaziun ed en auters chantuns.

La cooperaziun cumpiglia dus elements: in dretg da far propostas ed in dretg da cundecisiun en il cussegl grond. Da nov duain la dretgira chantunala e la dretgira administrativa – e betg la regenza – sutta-metter al cussegl grond il sboz da lur preventiv sco er il quint ed il rapport annual per l'approvaziun (art. 51a al. 1 CC). La cumpetenzza d'approvaziun resta sco fin ussa tar il parlament. La medema finamira ha il dretg da las presidentas e dals presidents da las dretgiras dal chantun da prender part da las sesidas dal cussegl grond cun vusch consultativa (art. 51a al. 2). Er quest dretg sa referescha mo al preventiv, al quint ed al rapport annual da las dretgiras.

3. Cumpetenzas legislativas limitadas per las dretgiras chantunalas

En il rom da l'autonomia e da la surveglianza da la giustia duain la dretgira chantunala e la dretgira administrativa pudair esser activas en regard legislativ. Per evitar difficultads d'interpretaziun vegn quest dretg francà expressivamain en la costituziun. La lescha davart l'organisasiun giudiziala declera la dretgira cumplessiva sco competenta per relaschar ordinaziuns giudizialas.

Areguard il cuntegn s'orientescha l'artitgel 51a alinea 3 da la costituziun a la regulaziun per ordinaziuns dal cussegl grond ed a la delegaziun da cumpetenzas legislativas ad instituts chantunals autonomi. Las dretgiras dal chantun pon d'esser activas en regard legislativ mo, sche trais premissas èn ademplidas:

- Tras ina lescha ston ellas vegnir autorizadas expressivamain a la legislaziun.
- L'autorisaziun è admissibla mo per secturs da l'administraziun e da la surveglianza da la giustia.
- Ordinaziuns giudizialas dastgan cuntegnair mo disposiziuns ch'èn main impurtantas. Disposiziuns impurtantas ston en mintga cas vegnir regladas en ina lescha ch'è suttamessa al referendum facultativ.

4. Destituziun da l'uffizi sut premissas severas

En cas spezial po la reputaziun u la funcziunalitad da la giustia esser periclitada durant la perioda d'uffizi. Per pudair reagir adequatamain en talas situaziuns excepziunalas, duai la pussaivladad d'ina destituziun da l'uffizi vegnir francada en la costituziun er per las dretgiras (art. 21 al. 3 CC). Fin ussa enconuscheva la lescha gia la pussaivladad che la dretgira chantunala sco autoritad da surveglianza destituescha las commembras ed ils commembers da las dretgiras districtualas sco er ils presidis circuitals da lur uffizi. En il senn dal tractament equal vegn ussa extendida questa pussaivladad sin la dretgira chantunala e sin la dretgira administrativa.

Per proteger l'independenza giudiziala e per excluder applicaziuns abusivas permetta la lescha davart l'organisasiun giudiziala da destituir derschadras e derschaders da lur uffizi mo sut premissas fitg severas. La concepziun en la lescha s'orientescha a las disposiziuns che valan per commembras e per commembers da las autoritads e garantescha che la destituziun da l'uffizi vegnia applitgada en moda adequata.

5. Adattaziuns tar la giurisdicziun constituziunala

Cun realisar las disposiziuns davart la giurisdicziun constituziunala en la lescha èsi sa mussà che la regulaziun da la constituziun chantunala è stada formulada en moda memia stretga. Cunquai che la constituziun sto tuttina vegnir suttamesa ad ina revisiun parziala, vegn l'artitgel 55 alinea 2 adattà per motivs da chapai- vladad. Tras l'adattaziun sa laschan ultra da quai evitar eventuels problems d'in- terpretaziun.

6. Renunzia da fusiunar la dretgira chantunala e la dretgira admini- strativa

Il cussegl grond ha desistì da fusiunar la dretgira chantunala e la dretgira admini- strativa ad ina dretgira chantunala su- periura, cunquai ch'ina fusiun na porta strusch meglieraziuns areguard la quali- tad ed areguard la durada da las proce- duras. La refurma da la giustia qua avant maun n'excluda dentant betg da realisar pli tard ina fusiun, sche la situaziun da partenza avess da sa midar en cumpare- gliaziun cun oz. Per fusiunar la dretgira chantunala e la dretgira administrativa sto vegnir midada la constituziun chan- tunala, uschia che questa decisiun è en mintga cas en maun da las votantas e dals votants.

7. Consequenzas finanzialas

La midada a derschadras ed a der- schaders en uffizi cumplain a las duas dretgiras dal chantun chaschuna custs supplementars tar il personal e tar las

localitads. Ils custs supplementars an- nuals pon vegnir stimads a circa 475000 francs. Sin basa da las meglieraziuns che vegnan cuntanschidas cun la refurma da la giustia e resguardond ils custs totals per las dretgiras chantunalas è il cussegl grond da l'avis che questa grevizza sup- plementara saja giustifitgbla. Il grond interess public da las burgaisas e dals burgais per ina giustia che funcziunescha bain na sa lascha betg numnar en cifras. La cumparegliaziun cun auters chantuns mussa che l'organisaziun giudiziala en il chantun Grischn chaschuna er suentar la refurma fitg paucs custs e ch'i na vegn betg preschentada ina soluziun da luxus. Ils custs supplementars resultan da la le- scha davart l'organisaziun giudiziala; la revisiun parziala da la constituziun chan- tunala sco tala n'ha naginas consequen- zas finanzialas.

8. Proposta

Il cussegl grond ha tractà la revisiun par- ziala da la constituziun chantunala (arti- tgel 21 alinea 1 e 3, artitgel 51a sco er artitgel 55 alinea 2) en la sessiun d'avust 2006 e l'ha deliberada cun 92 cunter 0 vuschs tar 1 abstenziun per mauns da la votaziun dal pievel. Nus As proponin, charas conburgaisas e chars conburgais, d'acceptar questa revisiun da la consti- tuziun.

En num dal cussegl grond

La presidenta dal cussegl grond:
Agathe Bühler-Flury

L'actuar:
Claudio Riesen

Project da votaziun

Constituiziun dal chantun Grischun

midada dals 31 d'avust 2006

Il cussegl grond dal chantun Grischun,

sa basond sin l'art. 101 da la constituiziun chantunala, suenter avair gi invista da la missiva da la regenza dals 30 da matg 2006,

concluda:

I.

La constituiziun dal chantun Grischun dals 18 da matg / 14 da settember 2003 vegn midada sco suonda:

Art. 21 al. 1 e 3

¹ En las autoritads e dretgiras chantunalas sco er en il cussegl dals chantuns èn elegiblas las persunas cun dretg da votar en il chantun. La lescha po prevar che la premissa d'elegibladad sto esser ademplita pir il mument da l'entrada en uffizi.

³ La lescha regla la suspensiun da l'uffizi e la destituiziun da l'uffizi dals commembers d'autoritads e da dretgiras.

Art. 51a

Finanzas, cooperaziun en il cussegl grond e legislaziun

¹ La dretgira chantunala e la dretgira administrativa suttamettan al cussegl grond il sboz per lur preventiv sco er il quint ed il rapport annual per l'approvaziun.

² Las presidentas ed ils presidents prendan part da las sesidas dal cussegl grond davart il preventiv, davart il quint e davart ils rapports annuals da las dretgiras. Ellas ed els han vusch consultativa e pon far propostas.

³ Uschenavant che la furma da la lescha n'è betg prescritta, pon la dretgira chantunala e la dretgira administrativa relaschar ordinaziuns en il sectur da l'administraziun giudiziala e da la surveglianza da la justia, sch'ellas vegnan autorisadas explicitamain tras la lescha da far quai.

Art. 55 al. 2

² La dretgira administrativa giuditgescha sco dretgira constituiziunala:

1. recurs pervia da violaziun da dretgs constituiziunals e politics sco er dal princip da la precedenza dal dretg surordinà;

2. recurs pervia da violaziun da l'autonomia da las vischnancas, dals circuls e d'autras corporaziuns da dretg public sco er da las baselgias chantunalas.

II.

Questa revisiun parziala è suttamessa al referendum obligatoric.
La regenza fixescha l'entrada en vigur da questa revisiun parziala.

Votar è pli simpel che quai ch'ins pensa!

Sche Vus essas absenta u absent la dumen-
gia da votaziun u sche Vus duessas esser
impedida u impedì da votar a l'urna,
avais Vus las suandantas pussaivladads
da prender part a la votaziun:

1. Votaziun anticipada

Er en Vossa vischnanca avais Vus la pus-
saivladad da votar durant almain dus
dals ultims quatter dis avant il di da vota-
ziun, u

- da votar a l'urna
u
- da consegnar il cedel da votar en ina
cuverta serrada ad in uffizi commu-
nal.

2. Votaziun per corrispondenza

- Ils documents necessaris (cuverta da
resposta, cuverta da votar) survegnis
Vus automaticamain da la vischnanca.
- La cuverta da risposta u l'attest da
votar stuais Vus **suttascriver** en mintga
cas, autramain n'è Voss cedel betg
valaivel.
- Plinavant avais Vus duas pussaivladads
da votar per corrispondenza: Vus sur-
dais la cuverta da risposta a la **posta** u
Vus mettais la cuverta en ina **chascha
da brevs da l'administraziun commu-
nala inditgada da la vischnanca**.

Vossa chanzlia communal As vegn a
responder tuttas dumondas en connex
cun la votaziun anticipada e cun la vota-
ziun per corrispondenza. Legiai per pla-
schair er las publicaziuns uffizialas.